Ґабрієль Ґарсія Маркес

НЕЙМОВІРНА ТА СУМНА ІСТОРІЯ ПРО НЕВИННУ ЕРЕНДІРУ І ЇЇ БЕЗДУШНУ БАБУНЮ

З іспанської переклала Маргарита Жердинівська

Ерендіра купала свою бабуню, коли подув вітер її нещастя. Величезна, мазана брудним вапном оселя, що загубилася у безмежній пустелі, здригалася аж до підвалин від поривів вітру. Але Ерендіра та бабця звикли до цієї навіженої стихії і майже не помічали шаленого вітру, заклопотані своїми повсякденними справами. Ерендіра купала бабуню у ванній кімнаті, прикрашеній численними павичами та легковажною мозаїкою на зразок тих, які звеселяли римські лазні.

Гола товста бабуся схожа була на гарного білого кита, випущеного в мармурову купіль. Онуці тільки-но виповнилося чотирнадцять років, як для свого віку вона була худорлява, тендітна та занадто покірлива. Повільно, наче виконувала якийсь священний ритуал, вона обмивала бабусю водою з очищувальними рослинами та пахучим листям, яке поналипало на гладку спину, на розпущене сиве волосся та на міцні плечі, колись безжально татуйовані бешкетниками-моряками.

— Вчора мені снилося, що я маю одержати листа, — сказала бабуня.

Ерендіра, яка взагалі розмовляла дуже рідко, запитала:

— Якого дня ви бачили сон?

— У четвер.

— Тоді в листі погані новини, — сказала онука, — та він ніколи не прийде.

Закінчивши купати бабуню, Ерендіра повела її до спальні. Стара була така товста, що могла пересуватися, тільки спираючись на плече онуки або на міцну палицю, схожу на єпископську патерицю, проте у важких рухах старої відчувались колишня владність та велич. У спальні, обладнаній так само дивовижно та чудернацько, як увесь будинок, Ерендіра ще дві години опоряджала бабуню. Вона розплутала її волосся пасмо за пасмом, напахтила його й розчесала, вдягла бабуню в сукню, розмальовану тропічними квітами, напудрила їй обличчя, нафарбувала карміном губи, нарум'янила щоки, відтінила мускусом повіки, покрила перламутровим лаком нігті і от таку, надмірно прикрашену, мов величезну ляльку завбільшки з людину, повела в штучний садок з тропічними квітами, такими, як на сукні, й посадовила в зручне крісло, що більше скидалося на трон, і стара заходилася слухати коротенькі грамофонні платівки.

Поки бабуся занурювалась у трясовину минулого, Ерендіра підмітала похмурий строкатий будинок з дивними меблями і статуями вигаданих цезарів, скляними люстрами, алебастровими ангелами, полакованим у золотий колір піаніно та численними годинниками найдивніших форм і розмірів. У дворі стояла цистерна, в якій протягом багатьох років зберігалася вода, що її приносив на спині індіанець із віддалених джерел, а на даху цистерни сидів рахітичний страус, єдиний птах, що пристосувався до цього нищівного клімату. Будинок стояв далеко від великих міст, посеред пустелі, біля злиденного селища із хирявими вуличками, де цапи кінчали життя самогубством з відчаю, коли дув нещасливий вітер.

Такий химерний притулок збудував чоловік бабусі, легендарний контрабандист Амадіс, з яким вона мала сина, теж Амадіса, що був батьком Ерендіри. Ніхто не знав, звідки походила ця родина. Говорили, а чутки ці йшли від індіанців, що Амадіс-батько відкупив свою гарну жінку з публічного дому одного з Антільських островів, де вона вбила ножем

якогось чоловіка, і родина оселилася назавжди в пустелі. Коли Амадіси померли, перший від пропасниці, другий після бійки, порізаний суперниками, бабуся поховала їх у дворі, звільнила чотирнадцять босоногих служниць і далі тішила себе мріями про свою велич у півтемряві дивовижного будинку, що його тримала на своїх дитячих плечах позашлюбна донька її сина, яку вона виховувала змалку.

Тільки щоб дати лад усім годинникам та завести їх, Ерендірі треба було шість годин. Того дня, коли почалися її нещастя, годинники ще не потребували заводу, вони були накручені до наступного дня, зате їй довелося купати та вбирати бабуню, мити підлогу, варити обід і обтирати кришталь. Об одинадцятій вона налила чисту воду у цеберко страуса, полила чахлу пустельну траву на могилах обох Амадісів, а їй довелося опиратися шквалам шаленого вітру, не підозрюючи, що це вітер її нещастя. О дванадцятій вона обтирала останні келихи для шампанського, коли раптом відчула запах супу, що підгоряв; дівчина прожогом кинулася на кухню, не розбивши при цьому жодного венеціанського келиха.

Ледве встигла зняти з вогню страву, яка випліскувалась із каструлі, потім поставила на вогонь кукурудзу, її вона приготувала заздалегідь, і скористалась нагодою, щоб на хвилинку сісти на кухонний ослінчик. Заплющила очі, невдовзі розплющила їх, утома наче зникла, і вона почала наливати суп у полумисок. Усе це робила уві сні.

Бабця сиділа сама на чільному місці великого бенкетного столу із срібними канделябрами та приборами на дванадцять персон. Вона сіпнула дзвіночок, і зразу з'явилася Ерендіра із супницею, яка парувала. Коли дівчина наливала суп, бабуня помітила її сонні рухи і провела рукою перед її очима, наче витирала невидиме скло. Дівчина не побачила руку. Стара так само дивилась на неї, і коли Ерендіра повернулася спиною, щоби йти на кухню, бабця гукнула:

— Ерендіро!

Раптом прокинувшись, дівчина упустила супницю на килим.

— Нічого, дитино, — сказала бабуня навіть трохи ніжно, — ти йшла і спала.

— Це моє тіло заснуло, — вибачилась Ерендіра. Ще приголомшена цією несподіванкою, вона підняла супницю і спробувала витерти пляму на килимі.

— Не треба, — зупинила її бабуся, — помиєш увечері.

Таким чином, крім повсякденної вечірньої роботи, Ерендіра мала ще почистити килим, а оскільки вона робила це у мийниці, заразом вирішила випрати також білизну, яку приготувала на понеділок. А вітер шаленів навколо будинку, шукаючи отвору, куди б удертися. Ерендіра мала стільки роботи, що й не помітила, як настала ніч, і коли привела до ладу килим, уже час було лягати.

Бабуся цілий день наспівувала фальцетом пісні своєї молодості, акомпануючи собі сяк-так на піаніно, на повіках у неї ще блищали краплі мускусу вперемішу із сльозами. Та коли вона простягнулася в ліжку, вдягнена у муслинову сорочку, гіркота від спогадів щезла.

— Скористайся завтрашнім днем, щоб почистити і другий килим, його не чищено з давніх-давен, — сказала вона Ерендірі.

— Так, бабуню, — відповіла дівчина.

Вона взяла віяло з пір'я і почала обмахувати невгамовну господиню, яка, засинаючи, ще давала накази.

— Випрасуй усю білизну перед тим, як лягати, щоб совість у тебе була спокійна.

— Так, бабуню.

— Переглянь усі шафи для білизни, бо коли дме вітер, з'являється міль.

— Так, бабуню.

— Часу в тебе досталь, отож, винеси квіти у двір, хай подихають.

— Так, бабуню.

— Нагодуй страуса.

Вона заснула, але й далі віддавала накази, адже це від неї дівчина успадкувала здатність діяти уві сні. Ерендіра безшумно вийшла з кімнати і заходилася робити далі свої справи, слухаючи накази сплячої бабусі.

— Полий могили.

— Так, бабуню.

— Перед тим як лягати, подивись, щоб скрізь був порядок, речі дуже страждають, коли їх не покласти на своє місце.

— Так, бабуню.

— А якщо приїдуть Амадіси, скажи їм, щоб не заходили, — говорила бабця, — бо бандити Порфіріо Галана чекають на них, щоб убити.

Ерендіра більше не відповідала, бо знала, що баба марить уві сні, але не знехтувала жодного наказу. Коли нарешті все було зроблено, вона загасила останні свічки, взяла в їдальні канделябр і пішла до своєї

кімнати, освітлюючи собі путь, а завивання вітру переривалося гучним здоровим диханням сплячої бабуні.

Її кімната теж була розкішна, хоч і не така розкішна, як бабина, і напхана ганчір'яними ляльками та мотузяними звірами, що залишилися тут ще з часів її дитинства. Зморена тяжкою працею за цілий день, Ерендіра не мала сили роздягнутися і впала на ліжко. Невдовзі вітер її нещастя вдерся в спальню, мов зграя собак, і кинув канделябр на занавіску.

*

На світанку, коли вітер нарешті вщух, почали падати окремі великі краплі дощу, які загасили останні жаринки та зробили твердим попіл, на який перетворився будинок. Мешканці селища, в основному індіанці, витягали те, що залишилося після пожежі: обвуглене тіло страуса, шматок позолоченого піаніно, тулуб якоїсь статуї. Приголомшена нещастям бабуся, дивилась на рештки свого багатства. Ерендіра, сидячи поміж могилами двох Амадісів, тільки-но перестала плакати. Коли бабуся переконалася в тому, що серед уламків залишилося дуже мало непошкоджених речей, вона подивилась на онуку із щирим жалем.

— Бідна моя дитино, — зітхнула вона. — Тобі не вистачить життя, щоб заплатити мені за ці збитки.

Платити довелося того самого дня. Баба повела дівчину до крамаря, брудного, худющого удівця, який — це всі знали — добре платив за дівчат. У присутності незворушної бабки удівець почав розглядати Ерендіру майже з науковою скрупульозністю: оцінював міцність її литок, розмір грудей, ширину стегон. Він не сказав жодного слова, аж поки склав ціну.

— Вона ще зовсім зелена, — сказав він, — в неї майже нема грудей.

Потім змусив її стати на вагівницю для підтвердження своєї думки. Ерендіра важила сорок два кілограми.

— Вона коштує не більше ста песо, — сказав удівець.

Бабка обурилась.

— Сто песо за таку молоду дівчину! — майже заволала вона. — Ну, знаєте, це значить зовсім не цінувати невинності.

— Сто п'ятдесят п'ять, — сказав удівець.

— Дівчина завдала мені збитків більш як на мільйон песо, — сказала бабця, — а за таку ціну їй доведеться жити двісті років, щоб відшкодувати витрати.

— На щастя, — сказав удівець, — єдине гарне, що в неї є, це її юність.

Буря загрожувала зірвати будинок, краплини дощу скупчувались на стелі і падали на долівку, отже, всередині, як і надворі, йшов дощ. Бабуся почувалася дуже самотньою та нещасною.

— Хай буде хоч триста песо, — наполягала вона. — Ну, двісті п'ятдесят.

Нарешті вони згодились на двісті двадцять песо і трохи харчів. Баба наказала Ерендірі йти з удівцем, і він повів її за руку у приміщення позаду крамниці так, наче вів у школу.

— Я чекаю на тебе тут, — сказала баба.

— Так, бабуню, — відповіла Ерендіра.

Приміщення позаду крамниці скидалося на повітку, яку підтримували чотири муровані стовпи, стеля була зроблена з трухлявого пальмового листя, так що негода вільно порядкувала тут. У кутках повітки на підставках стояли горщики з кактусами та іншими пустельними рослинами. Підв'язаний до двох стовпів, коливався, мов вітрило рибальського судна, безбарвний гамак. Крізь свистіння бурі та шум води чувся далекий лемент, верещання дивовижних звірів, голоси людей, що терпіли корабельну аварію.

Ерендіра та удівець увійшли в повітку, і їх мало не збив з ніг шквал дощу. Серед розбурханого урагану не можна було нічого почути. Коли удівець накинувся на дівчину, вона скрикнула і зробила спробу втекти. Удівець не промовив ні слова, скрутив їй зап'ястя й потяг до гамака. Вона опиралась, дряпала його обличчя, кричала, але міцний ляпас підняв її над землею, і вона попливла у повітрі з розпущеним волоссям, схожа на медузу, що гойдається на хвилях. Перш ніж вона впала на долівку, удівець схопив її за талію і, давши добрячого стусана, кинув у гамак. Від жаху Ерендіра знепритомніла, й удівець почав зривати з неї одяг.

*

Коли в селищі не лишилося більше жодного чоловіка, який зміг би заплатити хоч що-небудь за кохання Ерендіри, баба повезла її у ваговозі по дорозі контрабандистів. Вони їхали на відкритому кузові посеред мішків з рисом, банок із смальцем та тим, що залишилося від пожежі: узголов'ям королівського ліжка, фігуркою ангела, обпаленим троном та іншими непотрібними речами. У скрині, на якій маляр намалював два хрести, покоїлись останки двох Амадісів.

Баба захищалася від одвічного сонця розпоротою парасолькою і важко дихала від куряви та поту, але навіть у такому безнадійному стані намагалась зберегти гідність та владність. За штабелями з банками та мішками з рису сиділа Ерендіра — вона заплатила вантажникові грузовика за переїзд своїм тілом. Спочатку дівчина поводилася з вантажником так само агресивно, як із удівцем. Але цей був не такий

брутальний, він поставився до дівчини ласкаво і навіть ніжно, і вона трохи заспокоїлась. Коли після важкої дороги, яка тривала цілий день, вони дісталися нарешті до першого селища, Ерендіра та вантажник відпочивали від кохання за купою вантажу. Водій машини крикнув старій:

— Отут: далі вже людно.

Баба недовірливо дивилася на злиденні безлюдні вулички селища, трохи більшого, але також самого мізерного, як те, що вони його залишили.

— Щось людей не видно, — сказала вона.

— Це територія місії, — зауважив водій.

— Мене більше цікавить контрабанда, а не милосердя, — відповіла стара.

Прислухаючись до слів баби, Ерендіра колупала мішок з рисом, несподівано вона потягла за якусь нитку і витягла довге намисто із справжніх перлин. Дівчина перелякано дивилась на намисто, яке, мов мертва гадюка, лежало на її руках, а водій тим часом відповідав старій:

— Ви марите наяву, сеньйоро, контрабандисти вже не існують.

— Авжеж, — відповіла баба, — так я тобі й повірила!

— Ну то пошукайте їх, може, знайдете, — пожартував водій. — Всі про них говорять, але ніхто їх не бачить.

Вантажник побачив, що Ерендіра витягла намисто, і швидко запхав його знову в мішок з рисом. Бабка, яка вирішила залишитись у селищі, незважаючи на його бідність, покликала онуку допомогти їй зійти з

машини. Ерендіра квапливо і щиро поцілувала вантажника і попрощалася з ним.

Стара чекала на онуку, сидячи на троні посеред вулиці, куди звалили вантаж. Останньою спустили скриню з Амадісами.

— Така важка, наче там мрець, — сміявся водій.

— Там їх двоє, — відказала бабка. — Отож, ставтеся до них поштиво.

— Б'юся об заклад, що там мармурові статуї, — сміявся й далі водій.

Він поставив скриню з кістками посеред обпалених меблів і простягнув долоню до бабусі.

— П'ятдесят песо, — сказав.

Стара вказала на вантажника.

— Ось він вам заплатить.

Водій здивовано подивився на помічника, той ствердно кивнув. Водій повернувся до кабіни, де сиділа жінка в траурі з дитиною на руках, яка плакала від спеки. Вантажник, дуже впевнений у собі, сказав бабці:

— Ерендіра піде зі мною, якщо ви не проти. У мене серйозні наміри.

Перелякана дівчина втрутилася.

— Я нічого не обіцяла!

— Це я так вирішив, — відповів вантажник.

Стара зміряла його поглядом.

— Я не проти, — сказала вона, — якщо ти заплатиш мені за все, що я втратила через її необережність. Це вісімсот сімдесят дві тисячі триста п'ятнадцять песо, мінус чотириста двадцять, які я вже одержала, тобто вісімсот сімдесят одна тисяча вісімсот дев'яносто п'ять.

Вантажівка рушила.

— Вірте мені, якби в мене була така купа грошей, я б віддав їх за дівчину. Вона варта цього, — серйозно відповів вантажник.

Старій сподобались слова хлопця.

— Ну так приходь, хлопче, коли в тебе будуть такі гроші, відказала вона, — а тепер іди, бо як будеш багато говорити, вийде, що ти мені винний ще десять песо.

Вантажник скочив у кузов вантажівки і звідти помахав рукою Ерендірі, але вона була така перелякана, що не відповіла йому. На тому самому безлюдному місці, де їх залишила вантажівка, Ерендіра й баба спорудили собі житло з листів цинку й залишків східних килимів, постелили дві циновки на землю і заснули так само міцно, як у будинку, доки сонце, що пробивалось крізь стелю, розбудило їх.

Цього ранку стара сама почала прибирати Ерендіру. Вона вимастила її обличчя чимось білим, що було в моді за років її молодості, приклеїла дівчині фальшиві вії, на голову почепила бант, що скидався на метелика.

— У тебе жахливий вигляд, — визнала бабка, — але отак все-таки краще, чоловіки погано знаються на жіночих химерах.

Обидві вони почули раніше, ніж побачили, двох мулів, що копотіли по кам'яній пустелі. За наказом бабусі Ерендіра лягла на циновку в позі

театральної хористки, яка чекає підняття завіси. Спираючись на єпископську патерицю, стара вийшла з помешкання і сіла на трон чекати наближення мулів.

З'явився поштар, одягнений у костюм кольору хакі, гетри та корковий шолом, на поясі пістолет у кобурі; було йому років двадцять, хоч виглядав він старішим через свою професію. Він їхав на доброму мулі і вів за недоуздок іншого мула, не такого міцного, який ніс на собі клунки з поштою.

Проїжджаючи повз стару, поштар привітався і поїхав далі, але вона зробила йому знак, щоб він подивився всередину хатинки. Чоловік зупинився і побачив Ерендіру, яка лежала на циновці у своїх прикрасах та вишиваному фіолетовому одязі.

— Тобі подобається? — запитала стара.

Поштар спочатку не зрозумів, що йому пропонують.

— Натще непогано, — посміхнувся потім.

— П'ятдесят песо, — сказала баба.

— Ого! Та що вона, із золота! — сказав він. — Стільки я витрачаю на харчі за цілий місяць.

— Не скупись, — зауважила стара. — Повітряна пошта добре оплачується, майже як панотці.

— Я національна пошта, а повітряну возить машина.

— У всякому разі кохання не менш важлива справа, ніж їжа, — сказала бабка.

— Але воно не годує.

Стара зрозуміла, що з нього багато не візьмеш.

— Скільки в тебе є? — запитала.

Поштар зліз із мула, витяг з кишені зім'яті гроші і показав старій. Вона схопила їх усі своєю хижою рукою.

— Для тебе я зроблю знижку, — сказала вона, — але з однією умовою: ти всюди розповідатимеш про Ерендіру.

— Хоч на другому кінці світу, — пообіцяв поштар. — На те й пошта.

Ерендіра зняла фальшиві вії, бо не могла й моргнути, й посунулася на один бік циновки, звільнивши місце для випадкового нареченого. Як тільки той увійшов досередини, бабуся енергійно смикнула за шнурок, на якому трималися зроблені із штори двері, і вхід було зачинено.

Стара не помилилася в поштареві. Після його розповідей прийшло багато чоловіків, деякі здалека, щоб познайомитися з Ерендірою, а за ними прибули столи з лотереєю та рундуки з їжею. Останнім приїхав на велосипеді фотограф, який поставив якраз навпроти хатинки триногу з чорним нарукавником, позаду якої приладнав завісу з намальованими лебедями.

Бабка, сидячи на троні, здавалось, не звертала уваги на весь цей гармидер. Єдине, що її цікавило, це порядок у черзі клієнтів та точна сума грошей, які вони мали заплатити, перш ніж увійти до Ерендіри. Напочатку стара поводилась дуже суворо з клієнтами, одного разу навіть відмовила одному, бо в нього не вистачило п'яти песо. Але з плином часу їй довелося пристосовуватись до життя, і кінець кінцем вона згодилась, щоб до грошей додавали медалі із зображенням святих, сімейні реліквії,

подружні обручки і все, що було зроблене із золота, яке вона випробовувала на зуб.

Після довгого перебування в цьому першому селищі бабуся купила вислюка, і вони заглибились у пустелю, шукаючи інші місця, придатні для заробітку. Стара подорожувала на ношах, що їх приладнали на спині вислюка, і захищалась від палючого сонця поламаною парасолькою, яку тримала над її головою Ерендіра. Позаду йшло чотири індіанці, несучи циновки, реставрований трон, алебастрових ангелів та скриню з останками Амадісів. Фотограф їхав на велосипеді позаду цього каравану, але не випереджав його, удаючи, ніби їде у своїх справах.

Минуло шість місяців від часу пожежі, і бабуся почала уявляти собі перспективи свого бізнесу.

— Якщо й далі так піде, — сказала вона Ерендірі, — ти заплатиш мені борг через вісім років, сім місяців та одинадцять днів.

І вона знову заглибилась у підрахунки, заплющивши очі та пережовуючи зерна, які витягала із внутрішньої кишені жакета, де тримала також гроші. Потім додала:

— Звичайно, усе це, не рахуючи платні та харчів, що йдуть на індіанців, та ще деяких невеликих збитків.

Ерендіра, яка йшла поруч з вислюком, виснажена спекою та пилюкою, нічого не відповіла на зауваження баби, бо й так ледве стримувала сльози.

— У мене ломить усі кістки, — сказала вона.

— Постарайся заснути.

— Так, бабуню.

Вона закрила очі, глибоко вдихнула розпечене повітря і далі йшла уві сні.

*

Невеликий автомобіль, навантажений клітками, з'явився на обрії посеред куряви, лякаючи кіз, і збуджений галас пташок, немов струмінь холодної води, увірвався в недільну сплячку селища Сан Мігель де Десьєрто. Машину вів товстий фермер-голландець, сонце зробило темною шкіру його обличчя і в той же час знебарвило рудуваті й без того світлі вуса, колір яких він успадкував від своїх предків. Його син Улісс, що сидів поруч із ним, мав рожеве обличчя, сині блискучі очі і взагалі схожий був на невідомо звідки прибулого сюди ангела. Увагу голландця привернув намет, біля якого стояли в черзі солдати місцевого гарнізону. Вони сиділи на землі, передаючи один одному пляшку, а на голові в кожного стирчали гілки мигдалю, наче вони замаскувалися перед боєм. Голландець запитав своєю мовою:

— Що тут можуть продавати?

— Жінку, — дуже просто відповів син. — Її звуть Ерендіра.

— Звідки ти знаєш?

— У пустелі це знають усі, — сказав Улісс.

Голландець зупинився біля сільського готелю. Улісс затримався в машині, спритно відкрив портфель, який батько залишив на сидінні, витяг звідти пачку грошей, позасовував їх у кишені і знову закрив портфеля. Ввечері, коли батько заснув, він виліз через вікно готелю й пішов і собі зайняти чергу перед наметом Ерендіри.

Свято було в повному розпалі. Сп'янілі солдати чекали черги, витанцьовували кожний своє, користуючись безплатною музикою, а

фотограф за допомогою спалаху робив фотографії. Стара стежила за чергою й рахувала гроші в подолі, а потім розкладала їх однаковими купами й ховала у великому кошику. Солдатів було дванадцять, але вечірня черга зросла ще й за рахунок цивільних. Улісс був останній.

Черга дійшла до солдата з похмурим обличчям. Бабка не тільки заступила йому дорогу, а навіть відмовилась доторкнутися до його грошей.

— Ні, сину, — сказала вона, — ти не зайдеш туди ні за які гроші, бо накличеш біду.

Солдат, що був нетутешній, здивувався.

— Чого це?

— Твоє обличчя віщує нещастя, досить подивитися на тебе.

Не доторкаючись до нього, стара відсторонила його і пропустила чергового солдата.

— Заходь ти, драгуне, — доброзичливо мовила вона, — але не затримуйся, адже батьківщина на тебе чекає.

Солдат увійшов, але зразу вийшов, бо Ерендіра хотіла поговорити з бабунею. Стара повісила на руку кошик з грошима й увійшла в маленький намет, прибраний і чистий. Углибині на постелі, засланій полотном, Ерендіра, зім'ята і брудна від солдатського поту, не могла стримати тремтіння, яке стрясало все її тіло.

— Бабуню, — заридала вона, — я вмираю.

Стара доторкнулася до її лоба і, пересвідчившись у тому, що температури немає, почала заспокоювати дівчину.

— Залишилося всього десять військових, — сказала вона.

Ерендіра заходилася плакати та пронизливо кричати, мов перелякане звірятко, і стара зрозуміла, що страх зламав дівчину, вона почала гладити її по голові й заспокоювати.

— Це тому, що ти слабка, — сказала вона, — ну, не плач, помийся водою з шавлією, і тобі полегшає.

Коли Ерендіра заспокоїлась, бабця вийшла з намета і повернула гроші солдатові, який чекав. "На сьогодні все, — сказала стара, — приходь завтра, будеш першим". Потім крикнула черзі:

— На сьогодні все. Приходьте завтра о дев'ятій.

Солдати й цивільні запротестували. Стара спокійно стала перед ними, загрозливо підняла палицю.

— Негідники! Дикуни! — кричала вона. — Ви що, вважаєте, що ця дівчина зроблена із заліза. Вас би всіх на її місце. Розпусники! Мерзотники!

Чоловіки відповіли їй брутальними образами, але стара вгамувала заколот і не випускала з рук палиці, доки не забрали столи з фрітангою[1] та не розібрали кіоски з лотереєю. Вона зібралась увійти в намет, коли раптом побачила Улісса, який стояв один у порожньому темному просторі там, де раніше вирувала черга чоловіків. У темряві його обличчя світилось таємничим, незрозумілим відблиском, і старій він видався якимось нереальним.

— А ти, — сказала вона йому, — де ти залишив свої крила?

— Це у мого діда були крила, — відповів Улісс, — але ніхто не вірить.

Стара зачаровано дивилася на нього.

— Я якраз вірю, — сказала вона, — не забудь завтра вдягти їх.

Вона увійшла до намета, а Улісс, палаючи від бажання побачити Ерендіру, залишився надворі.

Помившись, Ерендіра відчула себе краще. Вона вдягла коротку вишивану сорочку і сушила волосся перед тим, як лягти. Дівчина все ще робила зусилля, щоб стримати сльози. Баба спала.

З-поза циновки Ерендіри Улісс тихенько висунув голову. Ерендіра побачила світлі пристрасні очі, але перш, ніж заговорити, витерла обличчя рушником, щоб пересвідчитися, чи це не примара. Коли Улісс уперше моргнув, вона дуже тихо запитала:

— Ти хто?

Улісс трохи підвівся. "Мене звуть Уліссом", — сказав він і показав вкрадені гроші.

— Я приніс гроші.

Ерендіра обіперлася руками на циновку, наблизила своє обличчя до обличчя Улісса і заговорила з ним так, наче гралася у давно забуту дитячу гру.

— Треба було тобі стати в чергу.

— Я чекав цілий вечір.

— А тепер тобі доведеться чекати до завтра, я почуваюсь так, наче мене побили.

В цю мить стара почала говорити уві сні:

— Скоро буде двадцять років, як востаннє йшов дощ, — белькотіла вона. — Знялася така страшна буря, що дощ падав разом із морською водою, і вранці в будинку було повно риби та мушлів, а твій дід Амадіс, хай спочиває спокійно, бачив, як величезна блискавка пливла у повітрі.

Улісс заховався за циновку. Ерендіра дивилася на нього з пустотливою, навіть ласкавою посмішкою і скинула з циновки брудне простирадло.

— Іди сюди, — сказала вона, — допоможеш мені перемінити простирадло.

Тоді Улісс вийшов і схопив кінець простирадла, що виявилось набагато більшим од циновки, і довелось витратити деякий час, щоб згорнути його. Кінець кінцем Улісс майже зіткнувся з Ерендірою.

— Я так хотів побачити тебе, — раптом сказав він, — усі кажуть, що ти дуже гарна, і це правда.

— Але я скоро помру.

— Моя мама каже, що ті, хто вмирають у пустелі, підуть не на небо, а в море, — сказав Улісс.

Ерендіра відклала брудне простирадло і накрила циновку іншим, чистим та випрасуваним.

— Я не знаю, що таке море, — сказала вона.

— Це як пустеля, тільки з водою, — пояснив Улісс.

— А по ній не можна ходити.

— Мій батько каже, що один чоловік умів ходити по воді, але то було давно.

Ерендірі все це було дуже цікаво, але вона хотіла спати.

— Якщо прийдеш завтра раненько, будеш перший, — мовила вона.

— Удосвіта ми з батьком їдемо, — відповів Улісс.

— А коли повернетесь?

— Хто зна коли, — відповів Улісс. — Ми потрапили сюди випадково, бо заблукали по дорозі до кордону.

Ерендіра замислено подивилась на сплячу бабуню.

— Добре, — сказала вона, — давай гроші.

Улісс віддав. Ерендіра лягла на постіль, але він залишився на місці, в останню мить уся його рішучість зникла. Тільки тепер дівчина помітила, що він тремтить. Їй був знайомий цей страх.

— Вперше? — запитала вона.

Улісс не відповів, але на вустах у нього з'явився безпорадний усміх.

— Не хвилюйся, — сказала вона. — Спочатку завжди так, потім усе це минеться.

Її тон змінився, в ньому з'явились материнські нотки.

— Як тебе звуть?

— Улісс.

— Це ім'я ґрінґо[2], — сказала Ерендіра.

— Ні, мореплавця.

Ерендіра поцілувала його і допомогла роздягнутися.

— Ти наче зроблений із золота, а пахнеш квітами.

— Мабуть, помаранчами, — сказав Улісс.

І вже спокійніше усміхнувся їй, наче своїй змовниці.

— Ми веземо птахів на продаж, — додав він, — але насправді перевозимо контрабандою через кордон помаранчі.

— Помаранчі не контрабанда, — зауважила Ерендіра.

— Ці — контрабанда. Кожна коштує п'ятдесят тисяч песо.

Ерендіра засміялася вперше за багато часу.

— Мені подобається, як серйозно ти вигадуєш.

Дівчина стала щирою і говіркою, немов невинність Улісса вплинула не тільки на її настрій, а й на мовчазний характер. Бабця зовсім близько від них так само говорила уві сні:

— В цей час, на початку березня, тебе принесли. Ти схожа була на ящірку, загорнуту у вату. Амадіс, твій батько, молодий і гарний, так зрадів, що наказав привезти двадцять возів, навантажених квітами, і, співаючи, розкидав їх по вулицях, так що все селище вкрилося квітами.

Вона марила кілька годин дуже голосно і навіть пристрасно. Але Улісс не чув її, бо поки стара говорила, Ерендіра кохала його так по-справжньому, що вони забули про все, і навіть про гроші, і кохалися аж до світанку.

*

Гурт місіонерів, піднявши високо хрести, став пліч-о-пліч посеред пустелі. Вітер-бешкетник, той самий, що приніс нещастя Ерендірі, рвав їхній одяг з волосяниць, куйовдив сплутані бороди і ледве дозволяв триматися на ногах. Позаду них височіла будівля місії, колоніальна споруда з маленькою дзвіницею над міцними побіленими стінами.

Наймолодший місіонер, що командував гуртом, тицьнув указівним пальцем у розколину в глинистій полив'яній землі.

— Через цю межу не пройдете, — крикнув він.

Чотири індіанці-вантажники, що несли стару в паланкіні, збитому із дощок, зупинились, почувши ці слова. Стара почувалася незручно у паланкіні, голова у неї паморочилась від пустельної пилюки та спеки, але попри все вона трималася гордо. Ерендіра йшла пішки. Позаду паланкіна вісім індіанців несли багаж, а за ними на велосипеді їхав фотограф.

— Пустеля нікому не належить, — сказала стара.

— Вона належить Богові, — відповів місіонер, — а ви порушуєте його закони своїм нечестивим подорожуванням.

По вимові стара здогадалась, що місіонер іспанець, і вирішила уникнути зіткнення, бо добре знала непримиренність піренейців.

— Про що ти, сину?

— Ця дівчина неповнолітня.

— Але вона моя онука.

— Тим гірше, — відповів місіонер, — віддай її під наш догляд добром, інакше ми вживемо інших заходів.

Такого стара не чекала.

— Добре, попику, — поступилася вона, злякана. — Але рано чи пізно я тут пройду, от побачиш.

Через три дні після зустрічі з місіонерами, коли бабця та Ерендіра спали в селищі поблизу монастиря, кілька мовчазних, таємничих фігур поповзом, наче розвідники, що готуються до штурму, прослизнули в намет. Шість сильних і молодих послушниць-індіанок у волосяницях, які виблискували в променях місяця, тихенько накрили Ерендіру москітною сіткою, безшумно підняли й понесли її, наче велику тендітну рибу, що потрапила у місячну сіть.

До чого тільки не вдавалася бабця, щоб звільнити онуку з-під опіки місіонерів. І тільки коли всі її засоби від найлегальніших до найнелегальніших вичерпалися, стара звернулася до цивільної влади, яка належала військовому начальнику. Вона знайшла начальника у дворі його власного будинку, він був напіводягнений і стріляв з гвинтівки у єдину темну хмару, що висіла в розпеченому небі. Алькальд намагався влучити у хмару, сподіваючись викликати дощ, стріляв довго й затято, але все було марно; у перервах між пострілами він слухав стару.

— Нічого не можу зробити, — сказав він нарешті, вислухавши її, — святі отці згідно із своїм статутом мають право тримати в себе дівчину до її повноліття або поки вона одружиться.

— А вас для чого ж тут поставлено? — запитала бабця.

— Щоб викликати дощ, — спокійно відповів військовий.

Невдовзі побачивши, що кулі не досягають хмарини, він покинув свої офіційні обов'язки й заходився розмовляти із старою.

— Вам потрібно знайти яку-небудь впливову особу, яка б відповідала за вас. Кого-небудь, хто б поручився за вашу мораль та порядність і поставив свій підпис в офіційному листі. Ви не знайомі з сенатором Онесіо Санчесом?

Сидячи під пекучим сонцем на дуже вузькому для її сідниці стільчику, стара відповіла з урочистою люттю:

— Я бідна самотня жінка, загублена в безмежній пустелі.

Алькальд, у якого від спеки скосилося одне око, подивився на неї з жалем.

— Тоді не гайте часу, сеньйоро, — сказав він. — Ви втратили онуку.

Однак стара не здавалась. Вона поставила намет навпроти місії і сіла в роздумі біля входу, мов самотній воїн, що тримає в облозі укріплене місто. Побачивши, як вона сидить під променями сонця, зосередивши погляд на місії, мандрівний фотограф, нарешті, навантажив свої речі на багажник велосипеда й вирішив їхати.

— Побачимо, хто стомиться перший, — сказала стара, — вони чи я.

— Вони тут уже триста років, і все ще тримаються, — зауважив фотограф, — я їду звідси.

Тільки тоді стара побачила навантажений велосипед.

— Куди ти їдеш?

— Куди очі дивляться. Світ великий, — відповів фотограф і поїхав.

Бабка зітхнула.

— Не такий він уже й великий, як ти думаєш, невдячний.

Та не поворухнулася, незважаючи на своє роздратування, і не відвела погляду від монастиря. Отак і не відводила його ні вдень, коли була спека, ні вночі, коли лютували шалені вітри, і все сушила собі голову над тим, як би побачити онуку. Але з монастиря ніхто не виходив. Індіанці збудували намет з пальмового віття поруч із бабиним наметом і розвісили там гамаки, а стара сиділа на своєму троні дуже пізно, куняючи, як стомлений віл, та жуючи сирі зерна, які витягала з внутрішньої кишені.

Одного вечора біля неї повільно проїхала валка закритих вантажівок, прикрашених гірляндами різнокольорових ліхтариків, що надавало машинам вигляду мандрівних примарних вівтарів. Стара зразу впізнала їх, саме так виглядали вантажівки Амадісів. Остання машина збоку зупинилась, і чоловік виліз із кабіни і почав щось лагодити в кузові. Він був дуже схожий на Амадісів: такий самий капелюх із загорнутими крисами, високі чоботи, два перехрещені на грудях патронташі, гвинтівка та два пістолети. Стара вирішила покликати незнайомця.

— Ти не знаєш, хто я? — запитала вона.

Чоловік повільно спрямував на неї світло електричного ліхтаря, якусь мить дивився на змарніле з безсоння обличчя, на погаслі від утоми очі, на

вицвіле обличчя жінки, яка навіть у своєму віці, у поганому стані, при світлі, що засліплювало її, мала право сказати, що колись була надзвичайно гарною. Пересвідчившись у тому, що раніше ніколи не бачив її, чоловік загасив ліхтар.

— Єдине, що я можу сказати впевнено, — зауважив він, — це те, що ви не свята діва Ремедіос.

— Зовсім навпаки, — сказала стара солодким голосом, — я дама.

— Яка дама?

— Дама Амадіса-старшого.

— Це вже щось потойбічне, — напружено відповів він. — А що ви хочете?

— Щоб ви допомогли мені звільнити мою онуку, онуку Амадіса-старшого, дочку нашого сина Амадіса, яку ув'язнено в цьому монастирі.

Чоловік переміг свій страх.

— Ви помилились, — сказав він. — Якщо ви думаєте, що ми здатні встрявати у справи Божі, ви не та, яку із себе удаєте, ви навіть не знали Амадісів і не уявляєте собі, що таке контрабанда.

Того дня стара спала ще менше, ніж у попередні. Вона куняла і жувала, загорнута у вовняну шаль; день переплутався в її голові з ніччю, невгамовні марення виливались у безладний шепіт, хоч вона не спала і їй треба було прикласти руку до серця, щоб заглушити спомини про будинок на березі моря з великими різнокольоровими квітами, де вона була щаслива. Стара перебувала в такому стані, доки не задзвонили в монастирі, не засвітилися вогні у вікнах, і пустеля наповнилась запахом

гарячого ранкового хліба. Лише тоді вона відчула втому, їй здалося, що Ерендіра прокинулась у монастирі й шукає засобу, щоб утекти до неї.

Ерендіра, навпаки, спала дуже добре з того часу, як опинилася в монастирі. Їй коротко підстригли волосся ножицями, якими підстригали дерева, і голова тепер мала вигляд щітки, вдягли в товстий полотняний арештантський одяг, вручили відро з вапнистою водою та віник і наказали мити східці кожного разу, коли хто-небудь ступить на них. Це була важка робота, бо ходили весь час то місіонери, залишаючи сліди, то послушниці з вантажем, але Ерендіра сприймала цю роботу як свято після смертельної каторги ліжка. Крім того, не лише вона стомлювалась надвечір, бо цей монастир був призначений не так для боротьби з чортом, як для боротьби з пустелею. Ерендіра бачила, як послушниці-індіанки приборкували диких корів, щоб подоїти їх у хліві, як вони моталися цілими днями, виготовляючи сир, як доглядали свиней, коли ті опоросилися. Вона бачила, як вони заступали чоловіків-вантажників, витягаючи воду з цистерн та старанно зрошуючи городи, які інші послушниці скопували лопатами, щоб посадити овочі на кам'янистій землі пустелі. Спостерігала за пекельною роботою біля печей, у яких випікався хліб, і в кімнатах, де індіанки прасували. Бачила, як черниця бігала по двору за поросям, як вона посковзнулася, ухопивши порося за вуха, і впала в грязюку, а інші дві послушниці у шкіряних фартухах допомагали їй: одна з них перерізала поросяті горлянку великим різницьким ножем, і всі вони забризкалися кров'ю і грязюкою. Вона бачила в монастирській лікарні черниць, хворих на сухоти, у довгих погребальних сорочках, які чекали на останній наказ Бога, вишиваючи весільні простирадла, а тим часом чоловіки місії проповідували в пустелі. Ерендіра жила немов у півтіні, відкриваючи для себе інші форми краси та жаху, яких ніколи не уявляла у вузькому світі ліжка, але ні найкрасномовніші, ні найвовкуватіші послушниці не спромоглися витягти з неї жодного слова з того часу, як її принесли в монастир. Одного разу, коли Ерендіра розмішувала вапно у відрі, вона почула дивну музику, яка видалася їй схожою на прозоре світло пустелі. Зачарована, вона зазирнула у велику порожню залу з голими стінами та великими вікнами, через які линули пахощі червня, і побачила гарну черницю, яку раніше

ніколи не бачила; вона грала пасхальну ораторію на клавесині. Ерендіра слухала музику, не поворухнувшись, душа її мліла, й опам'яталася тільки, коли залунав дзвін, що кликав на обід. Після обіду вона мила щіткою сходи, потім почекала, доки всі послушниці пішли, і, залишившись сама там, де ніхто не міг її почути, сказала перші слова з того часу, як попала в монастир:

— Я щаслива.

Отже, бабусі не було чого сподіватись, що Ерендіра втече, аби з'єднатися з нею, але вона все-таки не знімала своєї настирливої облоги і не могла дійти ніякого рішення аж до неділі на Трійцю. В цей час місіонери прочісували пустелю, виловлюючи вагітних незаміжніх жінок з метою одружити їх. Місіонери діставались до найвіддаленіших куточків на старезній вантажівці, яка везла чотирьох добре озброєних військових і ящик із залежалим крамом. Найважче в цьому полюванні було переконати жінок, які захищалися від Божественної милості, у тому, що чоловіки, які більшість часу вилежувались у гамаках, мають право вимагати від законних дружин важчої праці, ніж від коханок. Треба було умовляти жінок, обдурювати їх, звертатися до них із словом Божим на страшній суміші їхніх рідних мов, щоб донести до них це слово, але найпереконливішими виявлялися які-небудь блискучі сережки. Після згоди жінок чоловіків просто витягали за допомогою стусанів із гамаків і везли, зв'язаних, у вантажівці, щоб одружити силою.

Кілька днів стара бачила, як до монастиря їхали вантажівки з вагітними індіанками, і тільки у святу неділю Трійці їй пощастило, бо здогадалась, як собі зарадити. Того дня задзвонили дзвони, і вона побачила веселу обірвану юрбу, яка прямувала на свято, серед них ішли вагітні жінки у фаті та весільному вбранні і вели попід руки своїх випадкових чоловіків на колективне весілля.

В останньому ряду йшов зовсім молодий хлопець, підстрижений за індіанським звичаєм, удягнений у лахміття; він ніс у руці великодню свічку, перев'язану шовковим бантиком. Стара покликала його.

— Скажи мені, сину, — запитала вона улесливо, — що ти тут робитимеш?

— Святі отці покликали мене на перше причастя, — відповів він.

— Скільки тобі заплатили?

— П'ять песо.

Стара витягла з кишені купу грошей, на які хлопець здивовано подивився.

— Я дам тобі двадцять, — сказала вона, — але не на перше причастя, а щоб ти одружився.

— А з ким?

— З моєю онукою.

Отак Ерендіра, вдягнена у послушницький одяг та мереживну хустину, яку їй подарували послушниці, одружилася у дворі монастиря. Вона навіть не знала, як звуть чоловіка, якого купила їй бабуся. З якоюсь неясною надією вона витримала стояння на колінах у селітровому розчині, огидний сморід поту двохсот вагітних наречених, напучення з послання святого Павла, прочитане латиною, що падало, мов молот, у нерухоме від спеки повітря. Місіонери не знайшли приводу, щоб перешкодити несподіваному весіллю Ерендіри, але обіцяли дівчині зробити все можливе, щоб затримати її в монастирі. Однак по закінченні церемонії у присутності ігумена, військового алькальда, що стріляв у хмару, новоспеченого чоловіка та байдужої зовні бабусі Ерендіра знову опинилася під владою чарів, які володіли нею з дня народження. Коли дівчину запитали, в чому полягає її справді щире та остаточне рішення, вона не вагалася ні хвилини.

— Я хочу піти звідси, — сказала вона. І пояснила, вказуючи на чоловіка: — Але не з ним, а з бабусею.

*

Улісс витратив цілий день, намагаючись вкрасти помаранчу з батькової плантації, але батько не зводив з нього очей, підстригаючи хворі дерева, та й мати стежила за ним із будинку. Отже, він відмовився від свого наміру, принаймні на цей день, і в дуже поганому настрої допомагав батькові, поки вони не закінчили підстригати останні помаранчі.

Поруч з великою плантацією, де панували спокій і таємничість, стояв дерев'яний будинок під черепичною покрівлею; мідні кільця підтримували віконниці, а на великій терасі, збудованій на палях, стояло багато рослин з яскравими квітами. Мати Улісса сиділа, на терасі у віденському кріслі-качалці і прикладала до скроней задимлені листки якихось рослин, щоб угамувати головний біль. Проте її гострий погляд стежив за всіма рухами сина і скидався на невидиме проміння, що діставало Улісса у найвіддаленіших куточках плантації. Мати була дуже гарною індіанкою, набагато молодшою за свого чоловіка, і не тільки носила вбрання племені, а й дуже добре зналася на багатьох стародавніх таємницях свого народу.

Коли Улісс з інструментами повернувся до будинку, мати попросила його подати їй краплі, які стояли на маленькому столику. Тільки-но він доторкнувся до пляшечки та склянки, вони змінили колір. Потім він, пустуючи, доторкнувся до скляного келиха, що стояв на столі разом із іншим посудом, і той теж змінив колір та зробився синій. П'ючи ліки, мати дивилася на сина і, пересвідчившись у тому, що вона не марить, запитала індіанською мовою:

— Відколи це сталося з тобою?

— Як повернулися з пустелі, — відповів Улісс тією самою мовою. — Це так тільки із скляними речами.

Щоб продемонструвати це, він торкнувся одну за одною кількох склянок, що стояли на столі, і всі вони забарвилися різними кольорами.

— Таке буває тільки від кохання, — сказала мати. — Хто вона?

Улісс не відповів. Батько, який не знав індіанської мови, проходив у цей момент через терасу, несучи помаранчі.

— Про що ви? — запитав він Улісса голландською мовою.

— Ні про що, — відповів Улісс.

Мати Улісса не розуміла голландської мови і, коли чоловік зайшов до будинку, запитала сина своєю мовою;

— Що він тобі сказав?

— Нічого, — відповів Улісс.

Він подивився у вікно і побачив, як батько зайшов до контори, щоб заховати помаранчі в спеціальну скриню з секретним замком, який відкривався тільки за спеціально комбінованими цифрами. Поки він спостерігав батька, мати спостерігала його.

— Ти давно не їв хліба, — зауважила вона.

— Щось не хочеться.

Обличчя матері набуло надзвичайно жвавого виразу. "Неправда, — сказала вона, — це тому, що ти захворів від кохання, а закохані не їдять хліба". Він подивився в її очі і побачив у них уже не прохання, а загрозу.

— Краще буде, якщо ти скажеш мені, хто вона, інакше я силою обмию тебе очисною водою.

У конторі голландець відчинив скриню, поклав усередину помаранчі і знову зачинив. Тоді Улісс відірвав погляд від вікна і нетерпляче відповів матері:

— Я вже говорив тобі, що зі мною нічого не сталося. Якщо не віриш, запитай батька.

Голландець з'явився у дверях контори, запалив свою люльку мореплавця, тримаючи під пахвою заяложену Біблію. Дружина запитала його іспанською мовою:

— З ким ви познайомились у пустелі?

— Ні з ким, — відповів чоловік, трохи здивований, — якщо не віриш, запитай в Улісса.

Він сів у кінці коридора і смоктав люльку, доки докурив її. Потім розгорнув навмання Біблію і почав голосно читати урочистою бучною голландською мовою, перескакуючи з одного уривка до другого.

Опівночі Улісс ще не спав, він думав і згадував, перевертався в гамаку і відчував якийсь незрозумілий біль, що йшов від спогадів. Нарешті він зважився, натягнув шкіряні штани, картату шотландську сорочку, верхові чоботи, виплигнув через вікно і втік з дому в вантажівці, навантаженій птахами. Проїжджаючи повз плантацію, зірвав три стиглі помаранчі, які не спромігся вкрасти вдень.

Цілу ніч він їхав пустелею, а на світанку почав запитувати по селах та хуторах, чи не проходила тут Ерендіра, але ніхто нічого не чув. Кінець кінцем він дізнався, що вона йшла позаду виборного кортежу сенатора Онесімо Санчеса, а той цього дня повинен приїхати в Нову Кастилію. Улісс знайшов сенатора не в Новій Кастилії, а в сусідньому селищі, але Ерендіри там уже не було; бабуня добилася від сенатора листа, який ручався за її моральність та ще й відчиняв найміцніше замкнені двері пустелі.

На третій день він зустрівся з поштарем, і той вказав, де їх шукати.

— Вони йдуть до моря, — сказав поштар. — Клята стара має намір переправитись на острів Аруба.

Ідучи в цьому напрямку ще півдня, Улісс побачив нарешті великий брудний намет, який стара купила у хазяїна цирку, що розорився. Мандрівний фотограф повернувся до них, переконавшись у тому, що світ справді не такий великий, як він гадав; біля намета він приладнав свою ідилічну завісу. Оркестр духових інструментів розважав клієнтів Ерендіри меланхолійним вальсом.

Улісс почекав своєї черги, і, коли зайшов, перше, що впало йому у вічі, був порядок та чистота всередині намета. Ліжко бабусі знову набуло королівського вигляду, статуя ангела стояла на своєму місці поруч з погребальною скринею Амадісів; крім того, тут стояла цинкова ванна з ніжками у вигляді левів. Ерендіра лежала в новому ліжку під балдахіном зовсім роздягнута, і її тіло випромінювало спокійне дитяче світло, що заповнювало внутрішній простір намета. Вона спала з розплющеними очима. Улісс спинився біля неї, тримаючи помаранчу в руці, і помітив, що дівчина дивиться на нього невидющими очима. Тоді він помахав рукою перед її очима й покликав ім'ям, яке вигадав, думаючи про неї:

— Ерендіре.

Ерендіра прокинулась і побачила, що лежить гола перед Уліссом. Вона глухо зойкнула і закрилася простирадлом з головою.

— Не дивись на мене, — сказала вона, — я страшна.

— Ти схожа кольором на помаранчі, — сказав Улісс і підніс помаранчі до її очей, щоб вона порівняла. — Дивись.

Ерендіра розплющила очі і побачила, що помаранчі справді мають колір її тіла.

— Я не хочу, щоб ти зараз лишався тут, — сказала вона.

— Я прийшов тільки показати тобі це, — сказав Улісс, — подивись-но.

Він розламав помаранчу і показав Ерендірі справжній діамант, що блищав у самій серцевині плода.

— Отакі помаранчі ми перевозимо через кордон, — сказав він.

— Але ж це живі помаранчі! — вигукнула Ерендіра.

— Звичайно, — усміхнувся Улісс, — їх вирощує мій батько.

Ерендіра не могла повірити. Вона відкинула простирадло з обличчя, взяла діамант пальцями і довго і здивовано дивилась на нього.

— Маючи три такі штуки, ми об'їдемо з тобою весь світ, — сказав Улісс.

Ерендіра із сумом повернула йому діамант. Улісс наполягав.

— Крім того, у мене є вантажівочка, — сказав він, — а ще… дивись!

Він витяг з-під сорочки старий револьвер.

— Я не можу піти раніше, ніж за десять років, — сказала Ерендіра.

— Ти підеш, — сказав Улісс. — Сьогодні ввечері, коли білий кит засне, я чекатиму надворі і заспіваю, мов сова.

Він почав так добре імітувати спів сови, що очі Ерендіри вперше засяяли.

— Вона ж моя бабуся, — сказала дівчина,

— Сова?

— Кит.

Обоє почали сміятися. Ерендіра провадила своє.

— Ніхто нє може нікуди піти без дозволу своєї бабусі.

— Не треба їй нічого говорити.

— Вона все одно дізнається, вона все бачить уві сні.

— Коли вона побачить, що ти пішла, ми вже будемо по той бік кордону. Підемо разом з контрабандистами, — сказав Улісс.

Щоб підбадьорити Ерендіру та показати, який він хоробрий, Улісс почав вимахувати пістолетом із спритністю ковбоя з кінобойовика та імітувати звуки пострілів.

Дівчина не сказала "так", але не сказала й "ні", тільки очі в неї засмутилися, і на прощання вона поцілувала Улісса. Зворушений, він промурмотів:

— Завтра вже побачимо пароплави.

Того вечора десь після сьомої Ерендіра причісувала бабуню, коли знову повіяв вітер її нещастя. Біля намета індіани-вантажники та директор оркестру чекали на заробітну платню. Стара рахувала гроші, що лежали в маленькій скриньці, потім звірилася з зошитом і віддала гроші старшому з індіанців.

— Тримай, — сказала вона, — двадцять песо за тиждень, мінус вісім за харчі, три за воду, п'ятдесят сентаво за чисті сорочки, отже, вісім п'ятдесят. Порахуй.

Старший індіанець порахував гроші, і, вклонившись, вони пішли.

— Вельми дякуємо.

За ним був директор оркестру. Стара подивилась у зошит і попрямувала до фотографа, який намагався заклеїти гутаперчевим пластирем міхи фотоапарата.

— Ну то як, — сказала вона, — ти будеш платити четверту частину за музику?

Фотограф навіть не підвів голови.

— На фотографіях не видно музики.

— Але музика викликає бажання сфотографуватися, — зауважила стара.

— Навпаки, — відповів фотограф, — вона нагадує про небіжчиків, а потім на фотографіях люди виходять із заплющеними очима.

Втрутився директор оркестру.

— Не музика змушує їх заплющувати очі, а спалах, за допомогою якого ви фотографуєте ввечері.

— Ні, музика, — наполягав фотограф.

Стара вирішила покласти край суперечці.

— Не будь скнарою, — сказала вона, — подивись, як добре все виходить у сенатора Онесіо Санчеса, а це ж завдяки музиці. Потім твердо закінчила: — Отож, плати четверту частину або забирайся звідси. Несправедливо, щоб бідна дівчина несла на собі увесь тягар витрат.

— Я піду звідси, — сказав фотограф. — Кінець кінцем я вільна людина.

Стара знизала плечима і взялася за директора оркестру. Вона вручила йому гроші відповідно до цифри, записаної в зошиті.

— Двісті п'ятдесят чотири п'єси, — сказала вона, — по п'ятдесят сентаво кожна, ще тридцять дві в неділю та в святкові дні по шістдесят сентаво кожна, це сто п'ятдесят шість та ще двадцять.

Музикант не взяв грошей.

— Це сто вісімдесят два та ще сорок, — сказав він, — вальси дорожчі.

— Це чому?

— Вони сумніші, — відповів музикант.

Стара змусила його взяти гроші.

— Наступного тижня заграєш дві веселі п'єси за кожний вальс, що я тобі винна, і так розрахуємось.

Музикант не зрозумів логіки старої, але гроші взяв, щось підраховуючи. В цю мить страшний порив вітру мало не зірвав намет, потім у тиші, яка запала невдовзі, почувся чистий тужливий спів сови.

Ерендіра не знала, що робити, щоб приховати хвилювання. Вона зачинила скриньку з грошима і сховала її під ліжко, але бабуня відчула її страх, коли дівчина віддала їй ключі. "Не бійся, — сказала вона, — сови завжди співають, коли дме вітер". В цей час вона побачила фотографа, який ішов, несучи фотоапарат на плечі.

— Якщо хочеш, залишайся до завтра, — сказала стара, — в такі ночі по пустелі вештається смерть.

Фотограф теж почув спів сови, але, здається, то не справило на нього ніякого враження.

— Залишайся, сину, — наполягала стара, — адже я маю добрі почуття до тебе.

— Але за музику платити не буду, — відрубав фотограф.

— Тоді ні, — сказала стара, — так не можна.

— От бачите, — зауважив фотограф, — ви нікого не любите.

Від гніву стара зблідла.

— Забирайся звідси, негіднику! — крикнула.

Вона почувалася такою ображеною, що лаялася, поки Ерендіра допомагала їй лягати. "Сучий син, — бурчала вона. — Що цей байстрюк знає про чуже серце". Ерендіра не звертала на слова бабці уваги, бо сова настійливо кликала її в перервах між шаленими поривами вітру, і серце дівчини заходилося від вагань. Бабка нарешті лягла, ритуал лягання тепер набув майже такої пишності, як у колишньому будинку, і поки онука обмахувала її віялом, стара потроху заспокоїлась і почала свої напучення:

— Тобі треба рано встати, щоб приготувати мені ванну з настоїв до того, як прийдуть люди.

— Так, бабуню.

— А ще випери брудну одежу індіанців, так ми зможемо вирахувати з них наступного тижня ще кілька песо.

— Так, бабуню.

— Спи повільно, щоб не стомитися, бо завтра четвер, найдовший день тижня.

— Так, бабуню.

— Нагодуй страуса.

— Так, бабуню.

Ерендіра поклала віяло біля узголів'я ліжка і запалила дві свічки на вівтарі навпроти погребальної скрині. Спляча бабка віддала запізнілий наказ:

— Не забудь запалити свічки біля Амадісів.

— Так, бабуню.

Коли стара почала марити, Ерендіра зрозуміла, що вона вже не прокинеться. Дівчина почула гуркіт вітру навколо намета, але так і не впізнала вітер свого нещастя. Вона визирнула з намета, сова знову заспівала, і нарешті непереможне бажання свободи перемогло чари бабусі.

Не пройшла вона і п'яти кроків, як зустріла фотографа, який прив'язував апарат до багажника велосипеда. Його змовницька посмішка заспокоїла її.

— Я нічого не знаю, — сказав фотограф, — нічого не бачив і не буду платити за музику.

Він розпрощався з нею, а Ерендіра побігла в пустелю, вирішивши втекти назавжди, і загубилася в сутінках вітру, який підспівував сові.

Цього разу стара відразу звернулася до цивільних властей. Начальник місцевої поліції вихопився з гамака о шостій годині ранку, коли вона почала тикати йому межи очі лист сенатора. Батько Улісса чекав біля дверей.

— Якого дідька ви мені це тичете, — загорлав поліцейський, — я все одно не вмію читати.

— Це рекомендаційний лист сенатора Онесіо Санчеса, — сказала стара.

Не питаючи більше нічого, начальник поліції зняв гвинтівку, що висіла біля гамака, і почав гучно віддавати накази підлеглим. Через п'ять хвилин усі сиділи в машині, яка швидко вирушила в напрямку кордону,

їдучи проти вітру, що замітав сліди втікачів. На передньому сидінні поруч з водієм сидів начальник. Позаду вмостилися голландець із старою, а на кожній підніжці стояв озброєний поліцейський.

Біля селища вони зупинили караван вантажівок, накритих брезентом. Декілька чоловіків, що ховалися в кузові, підняли брезент і націлили у машину кулемети та гвинтівки. Начальник поліції запитав у водія першої машини, на якій відстані вони зустріли вантажівочку з птахами. Водій подивився на нього з неприхованим презирством.

— Ми не донощики, — сказав він обурено, — ми контрабандисти.

Побачивши зовсім близько біля себе задимлені стволи кулеметів, поліцейський підняв руки і посміхнувся.

— Майте совість, — крикнув він їм, — не з'являйтесь принаймні хоч удень.

На останній машині можна було прочитати напис: "Думаю про тебе, Ерендіро".

В міру того, як вони рухалися на північ, вітер ставав дедалі сухішим, а сонце пряжило дужче й дужче, всередині закритої машини від спеки важко було дихати.

Стара перша побачила фотографа, він їхав у тому самому напрямку, що й вони, пов'язавши від спеки голову носовичком.

— Ось він, — вказала стара, — змовник. Негідник.

Начальник наказав одному з поліцейських зайнятися фотографом.

— Затримай його тут і почекай нас, — сказав він, — ми скоро повернемось.

Поліцейський плигнув з підніжки і наказав фотографу спинитись. Через сильний вітер фотограф не почув його. Коли машина випередила велосипед, стара зробила йому таємний знак, але він сприйняв це як вітання, усміхнувся і зробив їй прощальний жест рукою. Він не почув і пострілу, перекинувся в повітрі і впав мертвий на велосипед із простреленою головою.

Близько дванадцятої години вони побачили пір'я, яке ніс вітер; голландець зразу впізнав пір'я своїх птахів. Водій трохи змінив напрямок, натиснув на педаль до кінця, і менш ніж за півгодини вони побачили на обрії вантажівочку.

Коли Улісс у лобовому склі угледів їхню машину, він зробив зусилля, щоб збільшити відстань між ними, але двигун на більше був нездатний. Вони їхали довго і були змучені втомою та спрагою. Ерендіра дрімала на плечі Улісса і раптом прокинулась, налякана. Коли вона побачила машину, що наздоганяла їх, рішуче вихопила пістолет із кобури.

— Він не заряджений, — сказав Улісс і викинув пістолет за вікно. Військова машина випередила вантажівочку, навантажену птахами, чиє пір'я розвіялося вітром, стала посеред шляху і закрила проїзд.

*

Я побачив їх у той час, коли слава про них гриміла, хоч подробиці їхнього життя стали відомі мені багато років потому, коли Рафаель Ескалона склав пісню, в якій ішлося про страшну розв'язку цієї драматичної історії, яку, подумав я, добре було б розповісти. В той час я роз'їжджав по провінції Ріочача, продаючи енциклопедії та книги з медицини. Альваро Сепеда Самудіо, який теж подорожував у цих краях, продаючи автомати з холодним пивом, возив мене у своїй машині по

селах пустелі, і ми з ним стільки розмовляли, не пам'ятаю вже про що, і стільки випили пива, що якось наче й непомітно перетнули всю пустелю і доїхали до кордону. Там стояв намет мандрівного кохання, на якому висіли плакати: "Ерендіра найкраща", "Повертайтесь сюди, Ерендіра на Вас чекає", "Нема життя без Ерендіри". Нескінченна звивиста стрічка з чоловіків різних рас та соціального стану, що скидалася на змію, чиї шийні хребці складалися з людей, дрімала, чекаючи своєї черги у дворах та на площах, на різнобарвних і галасливих базарах та ринках, випліскувалася на вулиці гомінливого заїжджого міста. Кожна вулиця цього міста мала дім розпусти, кожний будинок — винний погріб, кожні двері — притулок для втікачів. Невиразні мелодії численних оркестрів та вигуки торгівців зливалися в один-єдиний гамір, що, здавалося, завис у розпеченому повітрі.

У цій юрбі чужоземців та гульвіс такий собі Блакаман виліз на стіл і просив дати йому отруйну гадюку, щоб випробувати на собі протиотруту власного винаходу. Була тут і жінка, перетворена на павука через те, що не слухалася батьків, до неї можна було навіть доторкнутися, заплативши п'ятдесят копійок, і пересвідчитися, що це не обман; вона навіть відповідала на запитання й розповідала, як це з нею сталося. Був тут і посланець вічного життя, який провіщав неминучий прихід страшного зоряного кажана, чиє вогняне сіркове дихання порушить порядок у природі і змусить сплисти на поверхню всі морські чудовиська.

Єдиним спокійним місцем, куди ледве долинав гомін галасливого міста, лишалися квартали домів розпусти. Жінки, які посходилися сюди з усіх кінців світу, позіхали з нудьги, тинялися спустілими танцювальними салонами. Вони справляли с'єсту[3] сидячи, і ніхто їх не будив, не пропонував свого кохання, і їм тільки й залишалося чекати на зоряного кажана під вентиляторами з лопатями, що крутилися у чистому небі. Раптом одна з жінок підвелася і пішла в галерею, засаджену братками, яка виходила на вулицю. По вулиці рухалася черга претендентів Ерендіри.

— Гей, — гукнула їм жінка. — А що вона має такого, чого не маємо ми?

— Лист сенатора, — вигукнув хтось.

Зойки та регіт привернули увагу інших жінок, і вони теж вийшли на галерею.

— Вже багато днів ця черга не зменшується, — сказала одна з них, — і кожний платить п'ятдесят песо.

Та, що вийшла першою, вирішила:

— Піду-но я подивлюсь, що то за диво таке.

— Я також, — сказала інша, — принаймні це краще, ніж сидіти тут.

По дорозі до них приєдналося ще кілька жінок, і коли вони наблизилися до намета Ерендіри, то була вже галаслива юрба. Вони увійшли без дозволу, налякали й закидали подушками чоловіка, який не виправдав іще грошей, витрачених біля входу, підняли ліжко Ерендіри й винесли його на вулицю.

— Це свавілля! — волала стара. — Бандитки! Розбійниці! — Потім, звернувшись до черги, кричала далі: — А ви? Де ваша совість, ви баби, а не чоловіки, як ви дозволяєте знущатися з бідної, беззахисної дівчини! Сучі діти!

Вона кричала, скільки вистачало голосу, била палицею всіх, хто стояв поруч, але глузування, галас та образи юрби заглушили її крик.

Ерендіра не могла уникнути розправи, бо відтоді, як вона спробувала втекти, бабуня прикувала її собачим ланцюгом до ліжка. Побачивши це,

жінки пожаліли її і не завдали ніякої шкоди, але пронесли по найголовніших вулицях, мов алегоричне уособлення прикутої грішниці, що розкаялася, і нарешті поставили ліжко в центрі головної площі міста.

Ерендіра скрутилася калачиком, закрила обличчя руками і не плакала, а вся горіла від спекоти, сорому та люті, безсило кусала собачий ланцюг та проклинала свою нещасну долю. Отак і лежала гола якийсь час під пекучими променями сонця, поки хтось не зглянувся на неї і не прикрив сорочкою.

Тоді вперше я почув про них, а потім дізнався, що вони ще деякий час залишалися в цьому прикордонному місті, бо громадськість міста протегувала Ерендірі. Коли скрині бабки переповнилися, вони залишили пустелю й подалися до моря. Важко було уявити собі подібну розкіш поруч із злиднями, що панували в пустелі. Ціла валка возів, запряжених волами, були навантажені речами, подібними до тих, що загинули під час пожежі в старому будинку: погруддя імператорів, рідкісні годинники, піаніно, куплене випадково, навіть вітрола з меланхолійними платівками. Низка індіанців несла інший вантаж, а оркестр музикантів у містах та селах сповіщав про тріумфальне прибуття каравану.

Стара подорожувала у паланкіні, прикрашеному паперовими гірляндами, і жувала свою жуйку із зерна, яке витягала з кишені; над головою в неї височів церковний балдахін. Бабуня начебто погладшала, але то було за рахунок жилета, зробленого з парусини та напханого злитками золота подібно до того, як кулі напихаються в патронташ. Цей жилет вона вдягала під блузу. Ерендіра сиділа поруч із старою в гарній сукні, гарно зачесана, але все ще з собачим ланцюжком на щиколотці.

— Тобі нема на що скаржитись, — сказала стара, коли вони вийшли з прикордонного міста. — У тебе королівський одяг, розкішна постіль, власний оркестр і чотирнадцять прислужників-індіанців. Хіба це не чудово?

— Так, бабуню.

— Коли мене не стане, — вела своєї стара, — ти не залежатимеш від чоловіків, бо матимеш власний будинок у великому місті. Житимеш вільно і щасливо.

То був зовсім новий і несподіваний погляд у майбутнє. Бабуня більше не говорила про її борги, які тяжіли над нею з самого дитинства, обплутували павутинням та все збільшувались. Проте Ерендіра навіть не зітхнула і нічим не виказала своїх думок. Вона мовчки підкорялася тортурі свого ліжка у селищах, де видобували селітру, у заспаних містечках, побудованих на палях, у місячних кратерах копалень, а бабуня все наспівувала їй про майбутнє, яке бачила так ясно, наче ворожила на картах. Одного дня, виїжджаючи з гнітючої ущелини, вони відчули, що повітря пахне старовинним лавром, до них долинув характерний акцент мешканців Ямайки. Невиразне почуття знемоги й радощів охопило їх, і вони зрозуміли, що дісталися до моря.

— Ось воно, — сказала стара, насолоджуючись та вбираючи в себе прозоре світло Карибського моря, адже півжиття її пройшло в пустелі.

— Тобі подобається?

— Так, бабуню.

Вони поставили намет. Стара довго не спала та все говорила і говорила, іноді її ностальгія поєднувалась із мріями про майбутнє. Вона заснула пізніше, ніж звичайно, і прокинулась, розбуджена гомоном моря. Коли Ерендіра її мила, бабця знову говорила про майбутнє та так гарячково, що це скидалося на її нічні марення.

— Ти будеш господинею, — казала вона, — знатною дамою, тебе шануватимуть, і ти сама протегуватимеш іншим жінкам, що

працюватимуть замість тебе. Тобі догоджатимуть найвищі власті, капітани пароплавів надсилатимуть тобі листівки з усіх портів світу.

Ерендіра не слухала її. Тепла напахчена вода наливалась у ванну через трубу, виведену зовні. Ерендіра, мовчазна, як завжди, підставляла чашку і поливала бабуню, а другою рукою намилювала її.

— Про твій будинок говоритимуть в усіх кінцях світу — від Антільських островів до кордонів Голландії, — не вгавала стара. — Твій будинок буде впливовішим, ніж президентський палац, адже тут дискутуватимуть про урядові справи та вирішуватимуть долю країни.

Раптом вода закінчилася. Ерендіра вийшла з намета, щоб довідатись, у чому справа, і побачила, що індіанець, якому доручено наливати воду, рубає на кухні дрова.

— Вода закінчилася, — сказав він, — залишився самий окріп, треба остудити його.

Ерендіра підійшла до печі, на якій у великій каструлі кипіла вода з ароматичним листям. Вона обгорнула руки ганчіркою і пересвідчилася в тому, що сама, без допомоги індіанця може підняти каструлю.

— Іди, — сказала вона, — я сама наллю воду.

Вона почекала, поки індіанин вийде з кухні, потім зняла з вогню каструлю з окропом, підняла її до рівня трубки і вже збиралась налити у ванну смертоносну воду, коли стара крикнула зсередини намета:

— Ерендіро!

Здавалось, вона її бачила. Перелякана онука не наважилась довести свій намір до кінця.

— Іду, бабуню, — сказала вона, — я охолоджую воду.

Тієї ночі вона довго розмірковувала, поки стара, вдягнена у золотий жилет, марила уві сні. Ерендіра дивилась на неї зі свого ліжка, і її очі світились у темряві, немов очі кішки. Потім вона вмостилася зручніше, схрестила руки на грудях, мов покійник, і з розплющеними очима, вклавши в це слово всю силу та надію, мовила про себе:

— Улісс.

Улісс раптом прокинувся у помаранчевому будинку. Він так ясно почув голос Ерендіри, що почав шукати її в темряві. Подумавши трохи, він згорнув свою одежу і взуття і вийшов із спальні. Перетинаючи терасу, почув голос батька:

— Ти куди?

І побачив батька, синього в світлі місяця.

— У світ, — відповів він.

— Цього разу я не буду затримувати тебе, — сказав голландець, — але попереджаю: де б ти не був, за тобою невідступно піде батьківське прокляття.

— Хай буде так, — сказав Улісс.

Здивований і навіть трохи гордий рішенням сина, голландець дивився, як той проходить через помаранчеву плантацію, освітлену місяцем. Потроху погляд його пом'якшав і в ньому навіть з'явилась посмішка. Гарна дружина-індіанка стояла за його спиною. Коли Улісс зник, голландець заговорив:

— Коли життя побавиться ним досхочу, він повернеться швидше, ніж ти гадаєш.

— Який ти дурний, — зітхнула вона, — він ніколи не повернеться.

Цього разу Улісс ні в кого не питав адреси Ерендіри. Він перетнув пустелю на попутних машинах, спав де запопало, крав їжу, а іноді крав просто так, для власного задоволення, доки побачив намет у невеликому приморському містечку, біля якого височіли скляні будинки ілюмінованого міста і де чулися прощальні нічні гудки пароплавів, що вирушали до острова Аруба. Ерендіра спала, прикута до ліжка, у тій самій позі небіжчика, яку прибрала перед тим, як покликати його. Улісс довго дивився на неї, не наважуючись розбудити, але від його погляду Ерендіра сама прокинулась. Вони поцілувалися і довго та ніжно милували одне одного, насолоджуючись цим прихованим щастям, яке здавалося їм справжнім коханням.

На протилежному кінці намета бабуся уві сні перевернулася на другий бік і почала марити.

— Це сталося тоді, коли приплив грецький пароплав, — проказувала вона, — на ньому приїхала божевільна команда, яка дуже подобалася жінкам, але платили вони не грошима, а живими губками, які шастали по будинках, стогнучи, наче хворі в лікарнях, і змушували плакати дітей, щоб пити їхні сльози.

Вона підвелася і сіла на ліжку.

— Тоді і прийшов він, Господи Боже мій, сильний, високий, кращий навіть, ніж Амадіс.

Улісс, який досі не звертав уваги на марення, вирішив сховатися, коли побачив, що стара сіла в ліжку. Ерендіра його заспокоїла.

— Не хвилюйся, — сказала вона, — завжди, коли починається це оповідання, вона сідає в ліжку, але не прокидається.

Улісс приліг на її плече.

— Я співала тієї ночі з моряками і відчула щось на зразок землетрусу, — провадила стара. — Мабуть, усі це відчули, бо почали тікати, галасуючи та сміючись, і залишився тільки він під навісом із квітів. Пам'ятаю, наче це було вчора, що я співала пісеньку, яку всі співали в той час, давіть папуги у дворі наспівували її.

Вона безгучно, як тільки можна співати уві сні, проказала такі рядки:

Боже, Боже, поверни мені мою колишню невинність,

щоб утішатися його коханням знову, як колись.

Почувши такі слова, Улісс зацікавився маренням старої.

— Він стояв, — говорила бабуся, — з папугою на плечі і з гвинтівкою, з якої вбивав канібалів, і я відчула його смертоносне дихання, коли він став переді мною і сказав: "Я тисячі разів об'їхав навколо землі і бачив жінок усіх націй, отож, маю право сказати тобі, що ти найпрекрасніша й найчарівніша жінка".

Стара знову лягла і заридала в подушку. Улісс і Ерендіра довго мовчали, чулося тільки хрипле дихання старої. Раптом Ерендіра запитала твердим голосом:

— Ти б насмілився вбити її?

Здивований Улісс не знав, що відповісти.

— Хто зна, — сказав він. — А ти б насмілилась?

— Мені не можна, — мовила Ерендіра, — вона моя бабуся.

Тоді Улісс знову подивився на величезне тіло сплячої, наче вимірював, скільки в ньому життя, і вирішив:

— Заради тебе я згодний на все.

Улісс купив фунт отрути для пацюків, змішав її з вершками й малиновим мармеладом і вилив цей смертельний крем у пиріг, із якого витяг начинку. Потім зверху прикрив густим кремом, так що не лишилося ніяких слідів його зловмисних намірів, і прикрасив пиріг сімдесятьма свічечками.

Коли стара побачила, що він зайшов до намета зі святковим пирогом, вона підвелася зі свого трону, загрозливо помахуючи палицею.

— Безсовісний, — закричала вона, — як ти смієш переступати цей поріг!

Улісс сховався за своїм ангельським обличчям.

— Я прийшов вибачитись, — сказав він, — а сьогодні ж день вашого народження.

Обеззброєна такою явною неправдою, стара наказала приготувати стіл, як до святкової вечері. Вона посадовила Улісса праворуч, Ерендіра прислужувала їм, потім стара одним подихом загасила свічки й почала різати пиріг на однакові частини. Пригостила Улісса.

— Чоловік, який уміє вибачатись, заслуговує на подяку. Пропоную тобі перший кусень, це завжди обіцяє щастя.

— Мені не смакує солодке, — сказав Улісс, — їжте самі на здоров'я.

Стара запропонувала пиріг Ерендірі. Дівчина віднесла його на кухню й викинула у відро для сміття. Решту стара з'їла сама. Вона ковтала великі шматки, не жуючи, і стогнала від насолоди, поглядаючи на Улісса. Коли на її тарілці не лишилося вже нічого, вона доїла порцію Улісса, а поки доїдала останній шматок, позбирала із скатертини всі кришки. Стара з'їла стільки миш'яку, що ним можна було отруїти ціле покоління пацюків, але вона грала на піаніно, співала до півночі і спокійно заснула. Тільки дихання її набуло іншого тону.

Ерендіра та Улісс спостерігали за нею з іншого ліжка, чекаючи на передсмертне хрипіння, та коли стара почала марити, голос її був нормальний.

— Він звів мене з розуму, Господи, я замикала двері на два засуви, щоб він не зайшов, підпирала двері столом та туалетним столиком, ще й зверху ставила стільці, але досить йому було злегка постукати у двері, як ця барикада руйнувалася, стільці самі зіскакували зі стола, стіл та туалетний столик самі відсторонювались, а засуви самі відсувалися.

Ерендіра та Улісс з дедалі більшим подивом слухали стару, а її марення ставало чимдалі драматичнішим, а голос інтимнішим.

— Я почувала, що вмираю, я вся пойнялася потом та страхом, благаючи, щоб двері відчинилися і не відчинялися, щоб він зайшов і не заходив, щоб ніколи не йшов звідси, але щоб і не повертався більше, бо інакше я його вб'ю.

Бабця розповідала свою драму кілька годин до найменших подробиць, наче все це знову переживала уві сні. Перед світанком вона перевернулася на другий бік, і в голосі її забриніли сльози.

— Я попереджала його, а він сміявся, — кричала вона, — я знову попереджала, а він знову сміявся, а потім відкрив сповнені жаху очі, повторюючи: "Королево, королево моя", — але голос виходив уже не через рот, а через ножову рану у горлі.

Улісс, наляканий жахливими видіннями старої, схопив Ерендіру за руку.

— Стара вбивця! — вигукнув він.

Ерендіра не звернула на нього уваги, бо в цей час почало розвиднятися. Годинник вибив п'ять.

— Час іти, — сказала Ерендіра. — Вона зараз прокинеться.

— Вона здоровіша за слона, — вигукнув Улісс. — Але цього ж не може бути!

Ерендіра майже спопелила його поглядом.

— Ти ні на що не здатний, навіть на те, щоб убити.

Улісса так вразив цей суворий докір, що він утік із намета. Ерендіра все дивилася й дивилася на сплячу бабку із таємною ненавистю, з люттю через те, що її план не здійснився, а тим часом надворі розвиднялося, і вже почали співати пташки. Тоді стара відкрила очі і подивилась на онуку, безтурботно всміхаючись.

— Хай Бог тобі помагає, дитино.

Єдине, що змінилося сьогодні, це розпорядок дня. Була середа, але стара захотіла вдягти недільне вбрання, потім вирішила, що Ерендіра

почне приймати клієнтів не раніше одинадцятої, попросила, щоб онука пофарбувала їй нігті в гранатовий колір і зробила пишну зачіску.

— Ніколи в мене не було такого бажання сфотографуватися, як тепер, — сказала вона.

Ерендіра почала зачісувати її, та коли провела гребінцем по волоссю, на зубцях залишився цілий жмут. Дівчина перелякано показала гребінець бабуні. Стара подивилася і потягла пальцями пасмо волосся, яке залишилося в її руці. Вона кинула його долу і потягла знову, ще більше пасмо волосся вирвалося з голови. Тоді стара почала виривати волосся обома руками, сміючись та розкидаючи його навкруги з незрозумілою радістю, доки голова її зробилася голою, мов кокосовий горіх.

Тільки через два тижні Ерендіра одержала звістку від Улісса, коли знову почула спів сови. Баба грала на піаніно і так занурилась у свої спогади, що нічого не бачила і не чула. На голові в неї була яскрава перука.

Ерендіра вийшла і тільки тоді помітила запальний шнур, який виходив із піаніно, тягнувся по траві й губився десь у темряві. Вона побігла туди, де стояв Улісс, і сховалася разом з ним у чагарнику. Обидва побачили із завмиранням серця синій вогник, що побіг по шнуру, перетнув темний простір і проникнув у намет.

— Заткни вуха, — сказав Улісс.

Обидва позатикали вуха, але даремно, бо вибуху не сталося. Намет освітився спалахом, завалував дим, запахло порохом. Коли Ерендіра насмілилася зайти, сподіваючись, що бабуся загинула, вона побачила, як стара в обпаленій перуці та подертому вбранні намагається ковдрою загасити вогонь.

Почувши вигуки індіанців, які метушилися, збиті з пантелику суперечливими наказами старої, Улісс утік. Коли нарешті полум'я загасили і дим розвіявся, намет мав вигляд судна, що потерпіло корабельну аварію.

— Це хтось підстроїв, — сказала стара, — піаніно самі по собі не вибухають.

Вона губилася в здогадах, намагаючись з'ясувати причини нової катастрофи. У поведінці онуки бабка не помітила ніяких ознак змовництва або страху чи вагань, а про існування Улісса вона забула. Стара не спала до світанку, розмірковуючи й підраховуючи збитки, і заснула вже вдосвіта, та спала погано. Наступного дня, коли Ерендіра зняла з бабуні жилет із золотими зливками, вона побачила опіки на плечах і на грудях. "Недарма я весь час перекидалася з одного боку на другий, — сказала стара, поки Ерендіра замазувала опіки яєчним білком. — Крім того, мені приснився дивний сон". Вона напружила пам'ять і побачила сон так ясно, наче його було намальовано.

— Це був павич у білому гамаку, — сказала бабка.

Ерендіра здивувалася, але зразу ж обличчя її набуло звичайного повсякденного виразу.

— Це добра ознака, — збрехала вона, — павичі уві сні віщують довге життя.

— Хай Бог тебе почує, — сказала стара, — бо ми знову як тоді, після пожежі, все доведеться починати спочатку.

Вираз обличчя Ерендіри не змінився. Вона вийшла з намета, несучи таз з компресами. Стара сиділа всередині, обмазана білком, шар гірчиці накривав її голу голову. Ерендіра вилила ще кілька білків у таз і раптом під пальмовим наметом, який правив за кухню, побачила біля грубки очі

Улісса, які вперше з'явилися перед нею поза її постіллю. Вона не здивувалася, а тільки стомлено сказала:

— Єдине, чого ти спромігся, це збільшити мій борг.

Очі Улісса затьмарилися болісним подивом. Він стояв нерухомо і мовчки дивився на Ерендіру, яка розбивала яйця, не звертаючи на нього ніякої уваги, майже не дивлячись у його бік. Потім почав роздивлятися навкруги, побачив каструлі, що висіли на кухні, в'язки часнику, тарілки, різак. Улісс мовчки просунувся уперед і взяв ніж.

Ерендіра не дивилася на нього, але в той момент, коли Улісс виходив із намета, мовила дуже тихо:

— Не бійся, вона вже одержала звістку про смерть, бо бачила уві сні павича в білому гамаку.

Коли стара побачила Улісса з ножем, вона з величезним зусиллям підвелася без допомоги палиці і підняла руки.

— Хлопче! Ти збожеволів, — крикнула.

Улісс плигнув уперед і ударив її ножем у груди. Стара застогнала, кинулася на нього і почала душити своїми міцними, ведмежими руками.

— Сучий сину, — прохрипіла вона. — Занадто пізно я зрозуміла, що в тебе обличчя ангела-зрадника.

Більше вона нічого не спромоглася сказати, бо Уліссові вдалося вивільнити руку з ножем, і він удруге вдарив її у бік. Стара знову застогнала і ще міцніше здавила його. Улісс безжалісно завдав третього удару — і струмінь зеленої, пахучої, мов м'ята, крові вихопився, наче під великим тиском, і забризкав його обличчя. Ерендіра з'явилася на порозі з тазом у руці і з безстрашністю злочинця спостерігала за боротьбою.

Велика, мов моноліт, стара вчепилася в Улісса, скрегочучи від болю та люті зубами, її руки, ноги, навіть голий череп — усе заплямилося зеленим кольором. Вона ледве дихала, і передсмертне хрипіння заповнювало повітря всередині намета. Уліссу знову вдалося вивільнити руку, і він ударив її в живіт, з якого хлюпнула кров і облила його з ніг до голови. Стара намагалася ковтнути повітря, якого їй не вистачало, і впала долілиць. Улісс вирвався з безсилих рук і завдав останнього удару.

Ерендіра поставила таз на стіл, нахилилася над старою і, коли пересвідчилася в тому, що вона мертва, обличчя її в одну мить набуло вигляду дорослої, зрілої людини, якій раніше не можна було дати її нещасних двадцяти років. Швидкими точними рухами вона схопила золотий жилет і вийшла з намета.

Улісс залишився сидіти поруч з тілом, виснажений боротьбою, і чим більше намагався витерти обличчя, тим більше забруднював його зеленою рідиною, яка, здавалося, витікала з-під його пальців. Тільки коли він побачив, що Ерендіра виходить із намета з золотим жилетом, він зрозумів своє становище і почав кричати і кликати її, але не одержав ніякої відповіді. Улісс доплентався до виходу і побачив, як Ерендіра побігла по берега моря у напрямку, протилежному місту. Тоді він зробив останнє зусилля, щоб наздогнати її, кричав жалісним голосом, що скидався уже не на голос коханця, а на голос сина, але страшне знесилля та усвідомлення того, що він убив жінку, звалили хлопця. Індіанці старої знайшли його на березі, він лежав долілиць і плакав від самотності та страху.

Ерендіра не чула його. Вона бігла назустріч вітру із швидкістю оленя, і ніщо в світі не могло зупинити її. Не оглядаючись, вона пробігла крізь гарячі випаровування селітрових покладів, через кратери копалень, повз сонні селища, збудовані на палях, доки не закінчилася пустеля, але й тоді вона бігла, тримаючи золотий жилет, усе далі й далі від сухих вітрів та нескінченних вечорів, і ніхто ніколи більше не чув про неї, і ніде не можна було знайти жодних слідів її нещастя.

Примітки

1

Фрітанга — їжа із смаженого м'яса та ліверу.

2

Ґрінґо — презирливе прізвисько північних американців.

3

С'єста — післяобідній відпочинок.